

Gustave Doré

המקדש בירושלים תחת האימפריה הפרסית: עיון בעזרא ונחמיה פרופ' טובה גנזל

שיעור 1:

רקע: נבואת שבעים השנים, והצהרת כורש

הצהרת כורש

אנוכי כורש מלך תבל המלך הגדול, המלך העז, מלך בבל, מלך שומר ואכד, מלך ארבע כנפות הארץ, בן כמבוזי המלך הגדול, מלך אנשן, בן בנו של כורש הגדול מלך אנשן, יוצא חלציו של ששפש המלך הגדול מלך אנשן, זרע מלכים, אשר בל ונבו אוהבים את שלטונו ואשר לחדוות לבם רוצים בממשלתו. כאשר נכנסתי בידידות לבבל וכוננתי בשמחה ובגיל את מושב המלכות בהיכל המושל, מִרְדָּךְ האדון הגדול, הפך את תושבי בבל הרבים לאהבה אותי וביקשתי לעבוד אותו מדי יום ביומי.

צבאותי העצומים התהלכו בשלום בקרב בבל, לא התרתי לאיש להפריע את שלומם של אנשי שומר ואכד.

דאגתי לשלום בבל ובשאר ערי הקודש. בני בבל, שמח לבם בהסירי את העול המוטל עליהם שאינו הולם אותם.

את בתייהם שהתיישנו תיקנתי ושמתי קץ לסבלם. מִרְדָּךְ האדון הגדול שמח וביד נדיבה ברך אותי – את כורש המלך הירא, בן כמבוזי בני יוצא חלצי ואת כל צבאי, ואנחנו בשלום לפניו הללנו היטב את אלוהותו הנעלה. כל מלכי תבל היושבים בחדרי מלכותם, מארבע כפרות ארץ, למן הים העליון ועד הים התחתון, כל מלכי ארץ אמורו (המערב, הלבנט) יושבי אהלים, כולם, הביאו את מנחתם הגדולה לתוך שואנה וינשקו את רגלי. משואנה שלחתי חזרה למקומותיהם, לערים אשור ושושן, אכד וארץ אשנונה והערים זמבן, מתורנו, דיר וכל גבול ארץ הגותים שמעבר לחדקל, אשר מקדשיהם היו חרבים מלפני כן, **החזרתי את האלים יושבים בתוכם, וכוננתי להם מקדש עולמים. כינסתי את כל תושביהם**

והשבתי את מקום מגוריהם,

ואת אלוהי שומר אכד, אשר נבונאידי, שנוא אדון האלים, הביא לשואננה, בפקודת מֶרְדֵךְ האדון הגדול השבתי בשלום למשכנם, מקדשי שמחתם. לו כל האלים שהשבתי למקדשיהם, בכל יום לפני בל ונבו יבקשו לי חיים ארוכים ויזכירו את מעשי הטובים.

עזרא א, 8-1

ובשנת אחת לכורש מֶלֶךְ פָּרַס לְכָלוֹת דָּבַר יְהוָה מִפִּי יְרֵמְיָה הַעֵיר יְהוָה אֶת רוּחַ כְּרִשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל מְלָכוֹתָיו וְגַם בְּמִכְתָּב לְאָמֹר. כֹּה אָמַר כְּרִשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מְמַלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקֵד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בַּיַּת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה. מִי בְכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵיו עִמּוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת בַּיַּת יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. וְכָל הַנְּשֹׂאֵר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא גַר שָׁם יִנְשְׂאוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְרִכּוּשׁ וּבְבִהֶמָּה עִם הַנְּדָבָה לְבַיַּת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. וַיְקוּמוּ רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת לִיהוּדָה וּבְנֵימָן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל הַעֵיר הָאֱלֹהִים אֶת רוּחוֹ לַעֲלוֹת לְבָנוֹת אֶת בַּיַּת יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. וְכָל סְבִיבְתֵיהֶם חִזְקוּ בִידֵיהֶם בְּכָלִי כֶסֶף בְּזָהָב בְּרִכּוּשׁ וּבְבִהֶמָּה וּבְמַגְדָּנוֹת לְבַד עַל כָּל הַתְּנַדָּב. וְהַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ הוֹצִיא אֶת כָּלִי בַיַּת יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם וַיִּתְּנֵם בְּבַיַּת אֱלֹהָיו. וַיּוֹצִיאֵם כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל יַד מִתְרַדָּת הַגּוֹזֵר וַיִּסְפְּרֵם לְשִׁבְצָר הַנְּשִׂיא לִיהוּדָה.

עזרא ב, 1

ואלה בני המדינה העלים משבי הגולה אשר הגלה נבוכדנצור נבוכדנצור מֶלֶךְ בָּבֶל לְבָבֶל וַיִּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיְהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ

עזרא ב, 68-70

ומראשי האבות בְּבוֹאֵם לְבַיַּת יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם הַתְּנַדְּבוּ לְבַיַּת הָאֱלֹהִים לְהַעֲמִידוֹ עַל מְכוּנוֹ. כִּכְחֵם נָתַנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דְּרָכְמוֹנִים שֶׁשׁ רְבָאוֹת וְאֶלֶף וְכֶסֶף מְנִים חֲמִשָּׁת אֶלְפִים וְכַתְנַת כְּהֵנִים מְאֹה. וַיִּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן הָעָם וְהַמְּשֻׁרָרִים וְהַשׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם.

עזרא ג

ויגע החדש השביעי ובני ישראל בערים ויאספו העם כאיש אחד אל ירושלים. ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו הכהנים וזרובבל בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלהי ישראל להעלות עליו עלות כפתוב בתורת משה איש האלהים. ויכינו המזבח על מכונתיו כי באימה עליהם מעמי הארצות ויעלו עליו עלות ליהוה

עלות לבקר ולערב. ויעשו את חג הסוכות... מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עלות ליהוה והיכל יהוה לא יסד. ויתנו כסף לחצבים ולחרשים ומאכל ומשתה ושמן לצדנים ולצרים להביא עצי ארזים מן הלבנון אל ים יפוא כרשיון פורש מלך פרס עליהם. ובשנה השנית לבואם אל בית האלהים לירושלם בחדש השני החלו זרבל בן שאלתיאל וישוע בן יוצדק ושאר אחיהם הכהנים והלויים וכל הבאים מהשבי ירושלם ויעמידו את הלויים מבין עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית יהוה. ויעמד ישוע בניו ואחיו קדמיאל ובניו בני יהודה כאחד לנצח על עשה המלאכה בבית האלהים... ויסדו הבנים את היכל יהוה ויעמידו הכהנים מלפשים בחצרות והלויים בני אסף במצלתים להלל את יהוה על ידי דויד מלך ישראל. ויענו בהלל ובהודת ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו על ישראל וכל העם הריעו תרועה גדולה בהלל ליהוה על הוסד בית יהוה. ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון בייסדו זה הבית בעיניהם בכים בקול גדול ורבים בתרועה בשמחה להרים קול. ואין העם מכירים קול תרועת השמחה לקול בכי העם כי העם מריעים תרועה גדולה והקול נשמע עד למרחוק.

ירמיהו מא, 4-5

ויהי ביום השני להמית את גדליהו ואיש לא ידע. ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן ויקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית יהוה.

בבלי, זבחים סב ע"א

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.

משנה, עדויות ח, ו

אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית.

עזרא ד, 1-7

וישמעו צרי יהודה ובנימן כי בני הגולה בונים היכל ליהוה אלהי ישראל. ויגשו אל זרבל ואל ראשי האבות ויאמרו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם ולו אנחנו זבחים מימי אסר חדן מלך אשור המעלה אתנו פה. ויאמר להם זרבל וישוע ושאר ראשי האבות לישראל לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו כי אנחנו יחד נבנה ליהוה אלהי ישראל כאשר צונו המלך פורש מלך פרס. ויהי עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות. וסכרים עליהם יועצים להפר עצתם כל ימי פורש מלך פרס ועד מלכות דריוש מלך פרס. ובמלכות אחשוורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על ישבי יהודה

וירושלם. ובימי ארתחששתא כתב בשלם מתרדת טבאל ושאר כנותו על ארתחששתא מלך פרס וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתרגם ארמית.

עזרא ו, 8-10

ומני שים טעם למא די תעבדון עם שבי יהודיא אלך למבנא בית אלהא דך ומנכסי מלכא די מדת עבר נהרה אספונא נפקתא תהוא מתיהבא לגבריא אלך די לא לבטלא. ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא חנטין מלח חמר ומשח כמאמר כהניא די בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די לא שלו. די להון מהקרבין נוחחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי.

תרגום: ומני הושם צו למה שתעשו עם זקני היהודים האלה לבנות את בית האלהים הנה ומנכסי המלך שממס עבר הנהר במהרה ההוצאה תהיה נתנת לאנשים האלה שלא לבטל. ומה שצריך ובני בקר ואילים וכבשים לעולות לאלהי השמים חטים מלח יין ושמן כמאמר הכהנים אשר בירושלים יהי נתן להם יום ביום בלא משגה אשר יהיו מקריבים נוחחים לאלהי השמים ומתפללים לחיי המלך ובניו.

שיעור 2: בניית המקדש: חגי, זכריה ושאלת ביטול הצומות

עזרא ה, 2-1

והתנבי חגי נביאה וזכריה בר עדוא נביאיא על יהודיא די ביהוד ובירושלם בשם אלה ישראל עליהון. באדין קמו זרבבל בר שאלתיאל וישוע בר יוצדק ושריו למבנא בית אלהא די בירושלם ועמהון נביאיא די אלהא מסעדין להון.

עזרא ו, 14

ושבי יהודיא בנין ומצלחין בנבואת חגי נביאה וזכריה בר עדוא ובנו ושכללו מן טעם אלה ישראל ומטעם כורש ודריוש ואתחששתא מלך פרס

תרגום: וזקני היהודים בונים ומצליחים, בנבואת חגי הנביא וזכריה בן עדוא, ובנו ותקנו במצות אלהי ישראל ובמצות כורש ודריוש ואתחששתא מלך פרס

כתובת ביסותון

פתיחה: אני דריווש, המלך הגדול, מלך המלכים, מלך פרס, מלך הארצות, בנו של היסטספס, נכדו של ארסמס, האכמני;

כה אמר דריווש המלך: אבי הוא היסטספס, אביו של היסטספס הוא ארסמס, אביו של ארסמס הוא אריארמנס, אביו של אריארמנס הוא צ'שפיש, אביו של צ'שפיש הוא האחמניש; כה אמר דריווש המלך: לכן אנו מכונים האחמנים, מימים ימימה אנו באים, מימים ימימה משפחתנו משפחת מלכים היא; כה אמר דריווש המלך: שמונה מבני משפחתי היו מלכים, אני התשיעי, מימים ימימה אנו מלכים; כה אמר דריווש המלך: בחסדו של אהורה מאזדה אני מלך; אהורה מאזדה העניק לי את הממלכה

שורות 41-43: כה אומר דריווש: זה מה שפעלתי בחסותו של אהרמזדה, בשנה אחת לאחר שנעשיתי מלך, לחמתי 19 מלחמות... הבסתי אותם. לכדתי תשעת מלכיהם... כה אומר דריווש: אלה הם תשעת המלכים אשר כוחותי הביסום... כה אומר דריווש: אלה הן הארצות אשר מרדו. שקרים גרמו להם למרוד. אנשים אלה שיקרו לעמיהם. אז אהרמזדה נחתנם בידי. כרצוני הם עושים.

חגי א, 1-11

בשנת שתים לדריווש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש היה דבר יהוה ביד חגי הנביא אל זרבבל בן שאלתיאל פחת יהודה ואל יהושע בן יוצדק הכהן הגדול לאמר. כה אמר יהוה צבאות לאמר העם הזה אמרו לא עת בא עת בית יהוה להבנות. ויהי דבר יהוה ביד חגי הנביא לאמר. העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב. ועתה כה אמר יהוה צבאות שימו לבבכם על דרכיכם. זרעתם הרבה

והבא מעט אכול ואין לשבעה שְׁתוּ ואין לשכרה לְבוֹשׁ ואין לחם לוֹ והמשֹׁתֵפֶר מְשֹׁתֵפֶר אֶל צְרוּר נְקוּב. כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שִׁימוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרֹכֵיכֶם. עֲלוּ הָהָר וְהִבַּאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבַּיִת וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאֶכְבְּדָהּ אִמְרוּ יְהוָה. פָּנֵה אֶל הַרְבֵּה וְהִנֵּה לְמַעַט וְהִבַּאתֶם הַבַּיִת וְנִפְחַתִּי בּוֹ יַעַן מָה נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא חָרַב וְאַתֶּם רְצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ. עַל כֵּן עָלִיכֶם כָּלֵאוּ שָׁמַיִם מִטַּל וְהָאָרֶץ כָּלֵאָה יְבוּלָהּ. וְאַקְרָא חָרַב עַל הָאָרֶץ וְעַל הַהָרִים וְעַל הַדָּגָן וְעַל הַתִּירוֹשׁ וְעַל הַיְצֵהָר וְעַל אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאֲדָמָה וְעַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל יִגְיעַ כְּפִיִּם.

חגי א, 12-15

וַיִּשְׁמַע זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכָל שְׂאֵרֵי הָעָם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְעַל דְּבָרֵי חֲגִי הַנְּבִיא כְּאֲשֶׁר שָׁלְחוּ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָעָם מִפְּנֵי יְהוָה. וַיֹּאמֶר חֲגִי מְלֹאךְ יְהוָה בְּמִלְאָכוֹת יְהוָה לָעָם לֵאמֹר אֲנִי אֲתֻכְם נָאִם יְהוָה. וַיַּעַר יְהוָה אֶת רוּחַ זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל פָּחַת יְהוּדָה וְאֶת רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת רוּחַ כָּל שְׂאֵרֵי הָעָם וַיָּבֵאוּ וַיַּעֲשׂוּ מְלֹאכָה בְּבֵית יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם. בַּיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַה לַחֹדֶשׁ בְּשֵׁשִׁי בִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדִרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ.

חגי ב, 1-5

בְּשַׁבְעֵי בַעֲשָׂרִים וְאַחַד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר יְהוָה בְּיַד חֲגִי הַנְּבִיא לֵאמֹר. אֲמַר נָא אֶל זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל פָּחַת יְהוּדָה וְאֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶל שְׂאֵרֵי הָעָם לֵאמֹר. מִי בְכֶם הִנְשָׂאֵר אֲשֶׁר רָאָה אֶת הַבַּיִת הַזֶּה בְּכַבּוּדוֹ הָרֵאשׁוֹן וְמָה אַתֶּם רְאִים אֹתוֹ עַתָּה הֲלוֹא כְּמֹהוּ כְּאִין בְּעֵינֵיכֶם. וְעַתָּה חֲזַק זָרְבָבֶל נָאִם יְהוָה וְחֲזַק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְחֲזַק כָּל עַם הָאָרֶץ נָאִם יְהוָה וְעֲשׂוּ כִּי אֲנִי אֲתֻכְם נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת. אֶת הַדְּבַר אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֲתֻכְם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְרוּחִי עֲמַדַת בְּתוֹכְכֶם אֶל תִּירָאוּ.

זכריה ז

וַיְהִי בִשְׁנַת אַרְבַּע לְדִרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ הָיָה דְבַר יְהוָה אֶל זְכַרְיָה בְּאַרְבַּעַה לַחֹדֶשׁ הַתְּשַׁעִי בְּכֶסֶלּוֹ. וַיִּשְׁלַח בֵּית אֵל שְׂרָאצֶּר וְרִגְם מֶלֶךְ וְאַנְשָׁיו לְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי יְהוָה. לֵאמֹר אֵל הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר לְבַיִת יְהוָה צְבָאוֹת וְאֵל הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הֲאֵבֶפֶה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִּׁי הַנֶּזֶר כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כְּמָה שְׁנַיִם. וַיְהִי דְבַר יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר. אֲמַר אֵל כָּל עַם הָאָרֶץ וְאֵל הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר כִּי צִמְתֶּם וְסָפוּד בַּחֲמִישִׁי וּבְשַׁבְעֵי וְזֶה שְׁבַעִים שָׁנָה הַצּוּם צִמְתִּנִּי אֲנִי. וְכִי תֹאכְלוּ וְכִי תִשְׂתּוּ הֲלוֹא אַתֶּם הָאֹכְלִים וְאַתֶּם הַשְׂתִּיִּם. הֲלוֹא אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר קָרָא יְהוָה בְּיַד הַנְּבִיאִים הָרֵאשׁוֹנִים בְּהִיּוֹת יְרוּשָׁלַם יֹשֶׁבֶת וְשִׁלּוּהָ וְעָרִיָּה סְבִיבְתֶיהָ וְהִנְגַב וְהִשְׁפִּלָה יֹשֶׁב. וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵל זְכַרְיָה לֵאמֹר. כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר מִשְׁפַּט אֲמַת שְׁפֹטוּ וְחֹסֵד וְרַחֲמִים עֲשׂוּ אִישׁ אֶת אַחִיו. וְאַלְמָנָה וַיְתוּם גֵּר וְעֵנִי אֶל תַּעֲשִׁקוּ וְרַעַת אִישׁ אַחִיו אֶל תַּחֲשְׁבוּ בְלִבְבְּכֶם. וַיִּמְאַנּוּ לְהַקְשִׁיב וַיִּתְּנוּ כְּתָף

סָרַרְתָּ וְאַזְנִיָּהֶם הִכְבִּידוּ מִשְׁמוֹעַ. וְלִבָּם שָׁמוּ שְׁמִיר מִשְׁמוֹעַ אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה צְבָאוֹת בְּרוּחוֹ בְּיַד הַנְּבִיאִים הָרִאשֹׁנִים וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל מֵאֵת יְהוָה צְבָאוֹת. וַיְהִי כֹאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ כֵּן יִקְרָאוּ וְלֹא אֲשַׁמְעֵם אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת. וְאִסְעָרָם עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּם וְהֶאֱרִץ נִשְׁמָה אַחֲרֵיהֶם מֵעֵבֶר וּמִשָּׁב וַיִּשְׁיִמוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה לְשִׁמָּה.

מתוך: ורד נעם, מגילת תענית: הנוסחים, פשרם ותולדותיהם בצרוף מהדורה ביקורתית (יד יצחק בן צבי, 2004), עמ' 217-218

בחמישה עשר באב זמן אעי כהניא [עצי כוהנים] ודלא למספד בהון [ואין מתענים בהם]. מפני שכשעלתה גולה בראשונה התקינו להם את יום תשעה באב שיהו מביאין בו קרבן עצים. אמרו חכמים: כשיעלו למחר גלויות יהיו אף הן צריכין. התקינו להם את יום חמישה עשר באב שיהו מביאין בו קרבו עצים. וכל המתנדב קרבן למקדש, אפילו עצים, פטור מן ההספד באותו יום. כשעלו בני הגולה לא היו להם עצים בלשכה... התקינו שאע"פ שהלשכה מלאה עצים, יתנדבו עצים למערכה כל זמן שירצו. דבר אחר: שנתמנו להם הרבים ועשאום יום טוב...

נחמיה י, 35

וְהַגּוֹרְלוֹת הַפְּלִנּוּ עַל קָרְבַּן הָעֲצִים הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְהָעָם לְהֵבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לְבֵית אֲבֹתֵינוּ לְעֵתִים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְּשָׁנָה לְבַעַר עַל מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כְּפֶתוּב בַּתּוֹרָה

מתוך: מגילת תענית: הנוסחים, פשרם ותולדותיהם בצרוף מהדורה ביקורתית (יד יצחק בן צבי, 2004), עמ' 217-218

בתלתא בתשרי אתנטלת [בטלת] אדרכתא מן שטרא אמרו חכמים ז"ל: אפשר שיכתב שם שמים בשטרות, נמנו עליהם וגנוזום. יום שגנוזום עשאוהו יום טוב.

זכריה ח, 1-22

וַיְהִי דְבַר ה' צְבָאוֹת לֵאמֹר: כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת קִנְאֵתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחִמָּה גְדוֹלָה קִנְאֵתִי לָהּ. כֹּה אָמַר ה' שְׁבֵתִי אֶל צִיּוֹן וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה יְרוּשָׁלַם עִיר הָאֱמֶת וְהָרַ ה' צְבָאוֹת הָרַ הַקִּדְשׁ. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עַד יִשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנֵתוֹ בִּידוֹ מְרַב יָמִים. וּרְחֻבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשֻׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת כִּי יִפְלֹא בְּעֵינֵי שְׂאֵרֵי הָעָם הַזֶּה בְּיָמַימָם הָהֵם גַּם בְּעֵינֵי יִפְלֹא נְאֻם ה' צְבָאוֹת... וַיְהִי דְבַר ה' צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוּם הַרְבִּיעִי

וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׁשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אָהָבוּ. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיֵּשְׁבִי עָרִים רַבּוֹת. וְהָלְכוּ יוֹשְׁבֵי אַחַת אֶל אַחַת לֵאמֹר נִלְכָּה הַלֹּחַף לְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי ה' וּלְבַקֵּשׁ אֶת ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי גַם אֲנִי. וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת ה' צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי ה'. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת בְּיָמֵים הַהֵמָּה אֲשֶׁר יַחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מְכַל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ בְּכַנְף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נִלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם.

עזרא ג, 12-13

וְרַבִּים מֵהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרֵאשֵׁי הָאָבוֹת הִזְקִנִּים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בְּתְרוּעָה בְּשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל. וְאִין הָעָם מְפִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקוֹל נִשְׁמַע עַד לְמִרְחֹק.

שיעור 3: חגים וחגיגות ביהודה

עזרא ג, 1-13

ויגע החדש השביעי ובני ישראל בערים ויאספו העם כאיש אחד אל ירושלים. ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו הכהנים וזרובבל בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלהי ישראל להעלות עליו עלות כפתוב בתורת משה איש האלהים. ויכינו המזבח על מכונתיו כי באימה עליהם מעמי הארצות ויעל (ויעלו) עליו עלות לה' עלות לבקר ולערב. ויעשו את חג הסוכות כפתוב ועלת יום ביום במספר כמשפט דבר יום ביומו. ואחרי כן עלת תמיד ולחדשים ולכל מועדי ה' המקדשים ולכל מתנדב נדבה לה'. מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עלות לה' והיכל ה' לא יסד. ויתנו כסף לחצבים ולחרשים ומאכל ומשתה ושמן לצדנים ולצרים להביא עצי ארזים מן הלבנון אל ים יפוא פרשיון פורש מלך פרס עליהם.

ובשנה השנית לבואם אל בית האלהים לירושלים בחדש השני החלו זרובבל בן שאלתיאל וישוע בן יוצדק ושאר אחיהם הכהנים והלויים וכל הבאים מהשבי ירושלים ויעמידו את הלויים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה'. ויעמד ישוע בניו ואחיו קדמאל ובניו בני יהודה כאחד לנצח על עשה המלאכה בבית האלהים. בני חנדד בניהם ואחיהם הלויים. ויסדו הבנים את היכל ה' ויעמידו הכהנים מלבשים בחצצרות והלויים בני אסף במצלתים להלל את ה' על ידי דויד מלך ישראל. ויענו בהלל ובהודת לה' כי טוב כי לעולם חסדו על ישראל וכל העם הריעו תרועה גדולה בהלל לה' על הוסד בית ה'. ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון ביסדו זה הבית בעיניהם בכים בקול גדול ורבים בתרועה בשמחה להרים קול. ואין העם מכירים קול תרועת השמחה לקול בכי העם כי העם מריעים תרועה גדולה והקול נשמע עד למרחוק.

עזרא ו, 15-16

ועבדו בני ישראל כהניא ולויא ושאר בני גלותא חנפת בית אלהא דנה בחדוה. והקרבו לחנפת בית אלהא דנה, תורין מאה דכרין מאתין אמרין ארבע מאה וצפירי עזין לחטאה על כל ישראל תרי עשר למגן שבטי ישראל. והקימו כהניא בפלגתהון ולויא במחלקתהון על עבדת אלהא די בירושלים ככתב ספר משה.

תרגום: ועשו בני ישראל הכהנים והלויים ושאר בני הגולה חנפת בית האלהים הזה בחדוה. והקרבו לחנפת בית האלהים הזה פרים מאה אילים מאתים כבשים ארבע מאות וצפירי עזים לחטא על כל ישראל שנים עשר למגן שבטי ישראל. והקימו הכהנים בפלגותיהם והלויים במחלקותיהם על עבודת האלהים אשר בירושלים ככתב ספר משה.

נחמיה ז, 72 - נחמיה ח, 18

וישבו הכהנים והלויים והשוערים והמשוררים ומן העם והנתינים וכל ישראל בעריהם ויגע החדש השביעי ובני ישראל בעריהם. ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה ה' את ישראל. ויביא עזרא את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי. ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום נגד האנשים והנשים והמבנים ואזני כל העם אל ספר התורה.

ויעמד עזרא הספר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה ומישאל ומלכיה וחשם וחשבדנה וזכריה משלם. ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם כי מעל כל העם היה וכפתחו עמדי כל העם. ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במעל ידיהם ויקדו וישתחוו לה' אפים ארצה.

וישוע ובני ושרביה ימין עקוב שבתי הודיה מעשיה קליטא עזריה יוזבד חנן פלאיה והלויים מבנים את העם לתורה והעם על עמדם.

ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא. ויאמר נחמיה הוא התרשתא ועזרא הכהן הספר והלויים המבנים את העם לכל העם היום קדש הוא לה' אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה. ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעזכם. והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו פי היום קדש ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם. וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלויים אל עזרא הספר ולהשכיל אל דברי התורה. וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש השביעי. ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו הדר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת ככתוב. ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלהים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים. ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון בן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד. ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט.

נחמיה יב, 27-47

ובחנכת חומת ירושלים בקשו את הלויים מפל מקומתם להביאם לירושלם לעשת חנפה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתיים נבלים ובכנורות. ויאספו בני המשוררים ומן הכפר סביבות ירושלם ומן חצרי נטפתי. ומבית הגלגל ומשדות גבע ועזמות כי חצרים בנו להם המשוררים סביבות ירושלם. ויטהרו הכהנים והלויים ויטהרו את העם ואת השערים ואת החומה. ואעלה את שרי יהודה מעל לחומה ואעמידה שתי תודת גדולת ותהלכת לימין מעל לחומה לשער האשפת. וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. ועזריה עזרא ומשלם. יהודה ובנימן ושמעיה וירמיה. ומבני הכהנים בחצרות זכריה בן יונתן בן שמעיה בן מתניה בן מיכיה בן זכור בן אסף. ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי מעי נתנאל ויהודה חנני בכלי שיר דויד איש האלהים ועזרא הסופר לפניהם. ועל שער העין ונגדם עלו על מעלות עיר דויד במעלה לחומה מעל לבית דויד ועד שער המים מזרח. והתודה השנית ההולכת למואל ואני אחריה וחצי העם מעל להחומה מעל למגדל התנורים ועד החומה הרחבה.

ומעל לשער אפרים ועל שער הישנה ועל שער הדגים ומגדל חננאל ומגדל המאה ועד שער הצאן ועמדו בשער המטרה. ותעמדנה שתי התודות בבית האלהים ואני וחצי הסגנים עמי. והכהנים אליקים מעשיה מנימין מיכיה אליועיני זכריה חנניה בחצרות. ומעשיה ושמעיה ואלעזר ועזי ויהוחנן ומלפיה ועילם ועזר וישמיעו המשוררים ויזרחיה הפקיד. ויזבחו ביום ההוא זבחים גדולים וישמחו כי האלהים שמחם שמחה גדולה, וגם הנשים והילדים שמחו ותשמע שמחת ירושלם מרחוק. ויפקדו ביום ההוא אנשים על הנשכות לאוצרות לתרומות לראשית ולמעשרות לכנוס בהם לשדי הערים מנאות התורה לכהנים וללויים כי שמחת יהודה על הכהנים ועל הלויים העמדים. וישמרו משמרת אלהיהם ומשמרת הטהרה והמשוררים והשערים כמצות דויד שלמה בנו. כי בימי דויד ואסף מקדם ראשי המשוררים ושיר תהלה והדות לאלהים. וכל ישראל בימי זרבבל ובימי נחמיה נתנים מניות המשוררים והשערים דבר יום ביומו ומקדשים ללויים והלויים מקדשים לבני אהרן.

שיעור 4: סיפור בשמות

דברי הימים א ג, 17-23

ובני יכניה אסר שאלתיאל בנו. ומלכירם ופדיה ושנאצר יקמיה הושמע ונדביה. ובני פדיה זרבבל ושמעי ובן זרבבל משלם וחנניה ושלמית אחותם. וחשבה ואהל וברכיה וחסדיה יושב חסד חמש. ובן חנניה פלטיה וישעיה בני רפיה בני ארנן בני עבדיה בני שכניה. ובני שכניה שמעיה ובני שמעיה חטוש ויגאל ובריה ונעריה ושפט ששה. ובן נעריה אליועיני וחזקיה ועזריקם שלשה.

עזרא ב, 2-3

אשר באו עם זרבבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן מספר בגוי רחום בענה מספר אנשי עם ישראל. בני פרעש אלפים מאה שבעים ושנים.

עזרא ב, 59

ואלה העלים מתל מלח תל חרשא כרוב אדן אמר ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם

עזרא ב, 63

אלה בקשו כתבם המתחשים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהנה

עזרא ט, 8

ועתה כמעט רגע היתה תחנה מאת ה' אלהינו להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יתד במקום קדשו להאיר עינינו אלהינו ולתתנו מחיה מעט בעבדתנו

עזרא ט, 13

ואחרי כל הבא עלינו במעשינו הרעים ובאשמתנו הגדלה כי אתה אלהינו חשכת למטה מעוננו ונתתה לנו פליטה כזאת

עזרא ט, 14

הנשוב להפר מצותיך ולהתחתן בעמי התעבות האלה הלוא תאנף בנו עד כלה לאין שארית ופליטה

עזרא ט, 15

ה' אלהי ישראל צדיק אתה כי נשארנו פליטה כהיום הזה הננו לפניה באשמתינו כי אין לעמוד לפניה על זאת

נחמיה א, 2

וַיָּבֹא חֲנַנִּי אֶחָד מֵאֲחֵי הוּא וְאֲנָשִׁים מִיְהוּדָה וְאֲשָׁאֵלֶם עַל הַיְהוּדִים הַפְּלִיטָה אֲשֶׁר נִשְׁאָרוּ מִן הַשְּׂבִי וְעַל יְרוּשָׁלַם

חגי א, 12

וַיִּשְׁמַע זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכָל שְׂאֲרֵי הָעָם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְעַל דְּבַרֵי חֲגִי הַנְּבִיא כְּאֲשֶׁר שָׁלְחוּ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָעָם מִפְּנֵי יְהוָה

חגי א, 14

וַיַּעַר יְהוָה אֶת רוּחַ זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל פָּחַת יְהוּדָה וְאֶת רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת רוּחַ כָּל שְׂאֲרֵי הָעָם וַיָּבֵאוּ וַיַּעֲשׂוּ מִלְאכָה בְּבֵית יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם

חגי ב, 2

אָמַר נָא אֵל זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל פָּחַת יְהוּדָה וְאֵל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֵל שְׂאֲרֵי הָעָם לֵאמֹר

זכריה ח, 6-12

וַיְהִי דְבַר יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר. כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיַתִּי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוֹלָה וְחִמָּה גְדוֹלָה קִנְיַתִּי לָהּ. כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבַתִּי אֵל צִיּוֹן וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה יְרוּשָׁלַם עִיר הָאֱמֶת וְהָרַח יְהוָה צְבָאוֹת הָרַקְדָּשׁ. כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יִשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנֵתוֹ בִּידוֹ מֵרַב יָמִים. וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשֻׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ. כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֹא בְּעֵינֵי שְׂאֲרֵי הָעָם הַזֶּה בְּיָמֵים הָהֵם גַּם בְּעֵינֵי יִפְלֹא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת. כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנְּנִי מוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מֵאֲרָץ מִזְרָח וּמֵאֲרָץ מְבֹאָה הַשְּׁמֶשׁ. וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם וְשִׁכְנֹנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים בְּאֱמֶת וּבְצִדְקָה... וְעַתָּה לֹא כִימִים הָרֵאשִׁוֹנִים אֲנִי לְשְׂאֲרֵי הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת... וְהִנֵּחֹתִי אֶת שְׂאֲרֵי הָעָם הַזֶּה אֶת כָּל אֱלֹהֵי.

נחמיה ז, 6

אֵלֶּה בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֵלִיִם מִשְׂבִּי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וְלִיהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ

נחמיה ז, 70-71

וּמְרָאשֵׁי הָאֲבוֹת נָתְנוּ לְאוֹצֵר הַמְּלֶאכָה זָהָב דְּרַכְמָנִים שְׁתֵּי רְבוֹת וְכֶסֶף מְנִים אֲלֵפִים וּמְאֹתָיִם. וְאֲשֶׁר נָתְנוּ שְׂאֵרֵית הָעָם זָהָב דְּרַכְמָנִים שְׁתֵּי רְבוֹא וְכֶסֶף מְנִים אֲלֵפִים וְכַתְנַת כְּהֲנָנִים שְׁשִׁים וְשִׁבְעָה.

עזרא ו, 21

וַיֵּאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַשְּׂבִים מִהַגּוֹלָה וְכֹל הַנְּבִדֵל מִטְּמֵאת גּוֹי הָאָרֶץ אֲלֵהֶם לְדָרֵשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

נחמיה ב, 3

וַאֲמַר לְמַלְךְ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יַחֲיָה מְדוּעַ לֹא יָרְעוּ פְּנֵי אֲשֶׁר הָעִיר בֵּית קְבָרוֹת אֲבֹתַי חֲרֵבָה וְשַׁעֲרֶיהָ אֲכָלוּ בְּאֵשׁ

נחמיה ג, 34

וַיֹּאמֶר לְפָנַי אַחֲיוּ וַחֲיֵל שְׁמֹרוֹן וַיֹּאמֶר מָה הִיהוּדִים הָאֲמַלְלִים עֹשִׂים הֲיַעֲזְבוּ לָהֶם הַיְזַבְחוּ הַיְכַלּוּ בֵּינָם הַיַּחֲיֵי אֶת הָאֲבָנִים מִעֲרָמוֹת הָעֵפֶר וְהִמָּה שְׁרוּפוֹת

ניצן שלום, יובל גדות, אפרת בוצר, הלן מכלין ויפתח שלו, "ירושלים, חניון גבעתי 2017 –

2018", בתוך: חדשות ארכיאולוגיות, 27.12.2021

התקופה הפרסית. מפולות החורבן הוציאו את שלושת חדרי בניין 100 משימוש, אך הבניין לא ניטש לחלוטין, וחלקו הצפוני-מערבי המשיך לשמש גם בתקופה הפרסית (שלב VIII/10). באזור זה נחשפו כמה בורות גדולים, שנחפרו אל תוך ההריסות, וכן כמה קירות דקים של אבני שדה, שנבנו בפינות החדרים. הממצאים כוללים שברי כלי חרס המתוארכים לתקופה הפרסית, ובהם שבר פך בס מעוטר בפרצוף (6.5 ס"מ רוחב; איור 5), כמותו נמצאו עד היום בארץ רק באתרי מישור החוף והשפלה.

יפתח שלו ויובל גדות, "החפירות תחת חניון גבעתי, גן לאומי סובב חומות ירושלים עיר-

דוד", בתוך: אתר רשות הטבע והגנים, 14.6.2021

חלקים מהמבנה המשיכו לשמש גם בתקופה הפרסית. נראה כי התושבים החדשים פינו חלק מההריסות והתיישבו בתוך המבנה החרב. בתקופה ההלניסטית הקדומה (סוף מאה שלישית וראשית המאה השנייה לפנה"ס) הוקם מעל המבנה החרב מבנה ציבור חדש. הוא בנוי בתוכנית דומה לזו של הקודם לו ואף משתמש בחלק מקירותיו כיסודות.

מתוך איגרת הפסח, פפירוסים ביב (419 לפנה"ס). מקור: וויקיפדיה

כעת אתם מנו 14 ימים לניסן, וב-14 בין השמשות עשו פסח. ומיום 15 עד יום 21 לניסן חג המצות עשו, שבעת ימים אכלו מצות... מלאכה לא תעשו ביום 15 וביום 21 לניסן. שיכר אל תשתו וכל דבר חמץ אל תאכלו ולא ייראה בבתיכם, מיום 14 לניסן עם הערב השמש עד יום 21 לניסן בהערב השמש. וכל חמץ שיש לכם בבתיכם הכניסו לחדריכם וחתמו בין הימים האלה.

שיעור 5: מנהיגים בירושלים

עזרא א, 1-2

ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר יהוה מפני ירמיה העיר יהוה את רוח כרש מלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר. כה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי יהוה אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה.

עזרא א, 8

ויציאם כורש מלך פרס על יד מתרדת הגזבר ויספרם לששבצר הנשיא ליהודה

עזרא א, 11

כל כלים לזהב ולכסף חמשת אלפים וארבע מאות הכל העלה ששבצר עם העלות הגולה מבבל לירושלם

עזרא ה, 14

ואף מאניא די בית אלהא די דהבה וכספא די נבוכדנצר הנפק מן היכלא די בירושלם והיבל המו להיכלא די בכל הנפק המו כורש מלכא מן היכלא די בכל ויהיבו לששבצר שמה די פחה שמה תרגום: הוציא אותם כורש המלך מן ההיכל של בבל ונתנו לששבצר שמו אשר פחה שמו

עזרא ה, 16

אדין ששבצר דך אתא יהב אשיא די בית אלהא די בירושלם ומן אדין ועד כען מתבנא ולא שלם תרגום: אז ששבצר זה בא נתן יסודות של בית האלהים אשר בירושלים ומן אז ועד עתה הוא נבנה ולא נשלם

עזרא ג, 7-8

ויתנו כסף לחצבים ולחרשים ומאכל ומשתה ושמן לצדנים ולצרים להביא עצי ארזים מן הלבנון אל ים יפוא כרשיון כורש מלך פרס עליהם. ובשנה השנית לבואם אל בית האלהים לירושלם בחדש השני החלו זרבבל בן שאלתיאל וישוע בן יוצדק ושאר אחיהם הפהנים והלויים וכל הבאים מהשבי ירושלם ויעמידו את הלויים מבין עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית יהוה.

חגי א, 1

בשנת שתים לדריוש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש היה דבר יהוה ביד חגי הנביא אל זרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה ואל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול לאמר

חגי ב, 23

ביום ההוא נאם יהוה צבאות אקחה זרובבל בן שאלתיאל עבדי נאם יהוה ושמתיך כחותם כי כך בחרתי נאם יהוה צבאות

עזרא ת, 36

ויתנו את דתי המלך לאחשדרפני המלך ופחוות עבר הנחר ונשאו את העם ואת בית האלהים

מלאכי א, 6-13

בן יכבד אב ועבד אדניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי אמר יהוה צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את שמה. מגישים על מזבחי לחם מגאל ואמרתם במה גאלנוה באמרכם שלחן יהוה נבזה הוא. וכי תגישון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע הקריבהו נא לפחתה הירצה או הישא פניה אמר יהוה צבאות. ועתה חלו נא פני אל ויחננו מידכם היתה זאת הישא מכם פנים אמר יהוה צבאות. מי גם בכם ויסגר דלתים ולא תאירו מזבחי חנם אין לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות ומנחה לא ארצה מידכם. כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים אמר יהוה צבאות. ואתם מחללים אותו באמרכם שלחן אדני מגאל הוא וניבו נבזה אכלו. ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותו אמר יהוה צבאות והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה והבאתם את המנחה הארצה אותה מידכם אמר יהוה.

מלאכי ב, 6-9

תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתי בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה צבאות הוא. ואתם סרתם מן הדרך הכשלתם רבים בתורה שחתם ברית הלוי אמר יהוה צבאות. וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים לכל העם כפי אשר אינכם שמרים את דרכי ונשאים פנים בתורה.

עזרא ז, 1-10

ואחר הדברים האלה במלכות ארתחשסתא מלך פרס עזרא בן שריה בן עזריה בן חלקיה... בן אבישוע בן פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הראש. הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מהיר בתורת משה אשר נתן יהוה אלהי ישראל ויתן לו המלך כי יהוה אלהיו עליו כל בקשתו. ויעלו מבני ישראל ומן הכהנים והלויים והמשררים והשערים והנתינים אל ירושלים בשנת שבע לארתחשסתא המלך... כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת יהוה ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט.

עזרא ח, 36

ויתנו את דתי המלך לאחשדרפני המלך ופחוות עבר הנהר ונשאו את העם ואת בית האלהים

נחמיה א, 1-11

דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסלו שנת עשרים ואני הייתי בשושן הבירה. ויבא חנני אחד מאחי הוא ואנשים מיהודה ואשאלם על היהודים הפליטה אשר נשארו מן השבי ועל ירושלים. ויאמרו לי הנשארים אשר נשארו מן השבי שם במדינה ברעה גדלה ובחרפה וחומת ירושלים מפרצת ושעריה נצתו באש... אנא אדני תהי נא אזנה קשבת אל תפלת עבדך ואל תפלת עבדיך החפצים ליראה את שמו והצליחה נא לעבדך היום ותנהו לרחמים לפני האיש הזה ואני הייתי משקה למלך.

נחמיה ב, 11-17

ואבוא אל ירושלים ואהי שם ימים שלשה. ואקום לילה אני ואנשים מעט עמי ולא הגדתי לאדם מה אלהי נתן אל לבי לעשות לירושלים ובהמה אין עמי כי אם הבהמה אשר אני רכב בה. ואצאה בשער הגיא לילה ואל פני עין התנין ואל שער האשפת ואהי שבר בחומת ירושלים אשר הם פרוצים ושעריה אכלו באש. ואעבר אל שער העין ואל ברכת המלך ואין מקום לבהמה לעבר תחתי. ואהי עלה בנחל לילה ואהי שבר בחומה ואשוב ואבוא בשער הגיא ואשוב. והסגנים לא ידעו אנה הלכתי ומה אני עשה וליהודים ולכהנים ולחרים ולסגנים וליתר עשה המלאכה עד כן לא הגדתי. ואומר אלהם אתם ראים הרעה אשר אנחנו בה אשר ירושלים חרבה ושעריה נצתו באש לכו ונבנה את חומת ירושלים ולא נהיה עוד חרפה.

נחמיה ב, 1-9

ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך יין לפניו ואשא את היין ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו. ויאמר לי המלך מדוע פניך רעים ואתה אינה חולה אין זה כי אם רע לב ואירא הרבה מאד ואמר למלך המלך לעולם יחיה מדוע לא ירעו פני אשר העיר בית קברות אבתי חרבה ושעריה אכלו באש. ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש ואתפלל אל אלהי השמים. ואמר למלך אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך אשר תשלחני אל יהודה אל עיר קברות אבתי ואבננה. ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו עד מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב וייטב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן. ואומר למלך אם על המלך טוב אגרות יתנו לי על פחוות עבר הנהר אשר יעבירוני עד אשר אבוא אל יהודה. ואגרת אל אסף שמר הפרדס אשר למלך אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה אשר לבית ולחומת העיר ולבית אשר אבוא אליו ויתן לי המלך כיד אלהי הטובה עלי. ואבוא אל פחוות עבר הנהר ואתנה להם את אגרות המלך וישלח עמי המלך שרי חיל ופרשים.

נחמיה ג, 33-35

ויהי כאשר שמע סנבלט כי אנחנו בונים את החומה ויחר לו ויכעס הרבה וילעג על היהודים. ויאמר לפני אחיו וחיל שמרון ויאמר מה היהודים האמללים עשים היעזבו להם היזבחו היכלו ביום היחיו את האבנים מערמות העפר והמה שרופות. לה וטוביה העמני אצלו ויאמר גם אשר הם בונים אם יעלה שועל ופרץ חומת אבניהם.

נחמיה ה, 14-16

גם מיום אשר צוה אותי להיות פהם בארץ יהודה משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתיים לארתחשסתא המלך שנים שתיים עשרה אני ואחי לחם הפחה לא אכלתי. והפחות הראשנים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחר כסף שקלים ארבעים גם נעריהם שלטו על העם ואני לא עשיתי כן מפני יראת אלהים. וגם במלאכת החומה הזאת החזקתי ושדה לא קנינו וכל נערי קבוצים שם על המלאכה.

BIN 1, 40 (SbB 2, 30), A Letter of Ninurta-šarru-ušur to Nādin (and) Marduk-ēter, his brothers. Translation from Levavi, Administrative Epistolography, no. 30

האם זה מה שמגיע לי? האם עלי למות כאן? אל תאמרו, כפי שוודאי אתם רוצים, אנו נוכל לעשות את העבודה בעזרת עבד אחד, ואמה בלבד. העבודה כאן קשה. המשא של הלבנים מכביד עלינו, 110 לבנים ביום לאדם. יתרה מכך, כל הפועלים שכירי היום החזקים ברחו. עליכם לשלוח פועלים שכירי

יום שיכולים לעמוד במשימה. יתרה מכך, כל האנשים מקבלים קיצבות של תבן וקש למילוי המטלות שלהם, ואני תלוי באדונים הנכבדים, אחרת אני לא מקבל תבן וקש... בכל יום המפקח המלכותי וסופרי הארמון עומדים עלינו ובודקים את התפוקות שלנו. שלחו מהר, שיבואו!

נחמיה ו, 14-19

זָכְרָה אֱלֹהֵי לְטוֹבִיָּה וְלִסְנַבְלֵט כְּמַעֲשֵׂיוֹ אֵלֶּה וְגַם לְנוֹעַדְיָה הַנְּבִיאָה וּלְיִתֵר הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ מִיִּרְאִים אוֹתִי. וְתִשָּׁלֵם הַחוּמָה בְּעֵשָׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְאַלּוּל לְחֻמְשֵׁים וּשְׁנַיִם יוֹם. וַיְהִי כִּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ כָּל אוֹיְבֵינוּ וַיִּרְאוּ כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיבֵתֵינוּ וַיִּפְּלוּ מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי מֵאֵת אֱלֹהֵינוּ נַעֲשֶׂתָה הַמְּלָאכָה הַזֹּאת. גַּם בְּיָמַי הָיָה מְרַבִּים חֲרֵי יְהוּדָה אֲגָרְתֵיהֶם הוֹלְכוֹת עַל טוֹבִיָּה וְאֲשֶׁר לְטוֹבִיָּה בָּאוֹת אֵלֵיהֶם. כִּי רַבִּים בִּיהוּדָה בְּעַלְי שְׂבוּעָה לוֹ כִּי חָתַן הוּא לְשִׁכְנִיָּה בֶן אֶרַח וַיהוֹחָנָן בְּנוֹ לָקַח אֶת בַּת מִשָּׁלֵם בֶּן בְּרַכְיָה. גַּם טוֹבֵתִיו הָיוּ אֹמְרִים לִפְנֵי וּדְבָרֵי הָיוּ מוֹצִיאִים לוֹ אֲגָרוֹת שְׁלַח טוֹבִיָּה לִירְאֵנִי.

נחמיה ז, 4

וְהָעִיר רַחֲבַת יָדַיִם וְגִדְלָה וְהָעָם מְעַט בְּתוֹכָהּ וְאֵין בָּתַיִם בְּנוּיִם

נחמיה ח, 1-9

וַיֵּאָסְפוּ כָּל הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעֹזְרָא הַסֹּפֵר לְהַבִּיא אֶת סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל. וַיָּבִיֵא עֹזְרָא הַכֹּהֵן אֶת הַתּוֹרָה לִפְנֵי הַקְּהָל מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה וְכָל מִבֵּין לְשִׁמְעַת בְּיוֹם אֶחָד לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי. וַיִּקְרָא בּוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם מִן הָאוֹר עַד מַחְצִית הַיּוֹם נֹגֵד הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאֹזְנֵי כָּל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה. וַיַּעֲמֵד עֹזְרָא הַסֹּפֵר עַל מְגִדֵּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לְדָבָר וַיַּעֲמֵד אֶצְלוֹ... וַיִּפְתַּח עֹזְרָא הַסֹּפֵר לְעֵינֵי כָּל הָעָם כִּי מֵעַל כָּל הָעָם הָיָה וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָּל הָעָם. וַיְבָרֶךְ עֹזְרָא אֶת יְהוָה הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם אָמֵן אָמֵן בְּמַעַל יְדֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה אֲפִים אֲרָצָה. וַיִּקְרָאוּ בַסֹּפֵר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מִפָּרֶשׁ וְשׁוֹם שָׁכַל וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא. וַיֹּאמֶר נְחֻמְיָה הוּא הַתְּרַשָּׁתָא וְעֹזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר וְהַלּוּיִם הַמְּבִינִים אֶת הָעָם לְכָל הָעָם הַיּוֹם קִדְּשׁ הוּא לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶל תִּתְאַבְּלוּ וְאֶל תִּבְכּוּ כִּי בּוֹכִים כָּל הָעָם כְּשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה.

נחמיה יב, 26

לָהּ בִּימֵי יוֹיָקִים בֶּן יִשׁוּעַ בֶּן יוֹצָדָק וּבִימֵי נְחֻמְיָה הַפָּתַח וְעֹזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר

נחמיה יג, 6

וּבְכֹל זֶה לֹא הָיִיתִי בִירוּשָׁלַם כִּי בְשָׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְאַרְתַּחְשֶׁטָא מֶלֶךְ בְּכֹל בְּאֶתִי אֶל הַמֶּלֶךְ וּלְקַץ יָמִים נִשְׁאַלְתִּי מִן הַמֶּלֶךְ:

פירוש אברבנאל לספר חגי

וראיתי לשאול בהם שש השאלות...

השאלה השנית אם היה שהקב"ה סילק שכינתו מישראל בחרבן בית ראשון ולא רצה להשפיעה להם שם ולא לחול נבואתו ולא אורים ותומים ולא רוח הקדש ולא ארון וכפורת וכרובים ואש מן השמים שהם חמשת הדברים שחסרו בבית שני כמו שזכרו במסכת יומא (יומא כא, ב (מפני שלא היתה גאולה שלמה ולא בנין אלהי בקדושה ראויה אליו, אם כן למה צוה בבנין הבית השני הזה ושלח על זה נביאיו השכם ושלוח אחרי שלא היה אלא מקדש מעט כאחת מבתי כנסיות אשר בגלות כאילו תאמר ביתר או אלכסנדריא וזולתם אשר לא באה הנבואה על בנינם?